TYGODNIK KATOLICKI.

1867. Grodzisk, 4 października. № 40.

Tygodnik katolicki wychodzi co tydzien w Piątek. Cena prenumeraty 1 Tal. ćwierćrocznie. Listy z zagranicy adresować należy do Poznania (Posen, Grand Duché de Posen.) Redakcyja odbiera tylko frankowane korespondencyje. Rękopisy zwracają się tylko na wyrazne poprzednie żądania. Po użyciu ulegają niezwłocznie zniszczeniu.

ACTA
Secundae Congregationis Decanorum
habitae Posnaniae die 28. Augusti 1867.

—

Allocutio D. Archiepiscopi.

(C. d.)

Dilectissimi Cooperatores!

Ratio quam in die districti judicii Deo reddituri sumus de animabus pastorali Nostrae curae concreditis, omnino a Nobis exigit, Dilectissimi Cooperatores, ut sedulo omne earum bonum procuremus, et sollicitudinem Nostram indefesse ad id convertamus, quod ipsis spirituale emolumentum adferre posse cognoscimus. Sane, quo majora sunt pericula, in quibus animae versantur, quo exitiosiores perversorum hominum doctrinae atque exempla, quibus fides et morum integritas inter Christianos in discrimen vocantur, eo abundantiora debent ipsis suppeditari a Nobis media, ut in tanta malorum colluvie incolumes serventur, vel a recto deflectentes tramite, in viam mandatorum Dei revocentur. Minime vos latet profecto, quae damna inferat per oppida serpens ille spiritus indifferentismi, parcite verbo, qui catholicorum passim pervadens animos, infirmat sensum religionis, segnioresque illos reddidit ad custodienda divina et Ecclesiae Sanctae saluberrima praecepta. Scitis pariter, quam perniciosos effectus producant inter ruricolas, tum vitium ebrietatis, tum inobservantia festorum, heu non raro a male consiliatis hominibus ex industria invitis imposita, totque alia, quae enumerare coram vobis supervacaneum certe foret. Cogitantibus itaque Nobis, quale laudabili vestro zelo diligentique labori in expugnandis hujusmodi malis superaddi possit adjumentum, nil efficacius, nil longa atque universali experientia utilius comprobatum occurrit, quam ut certo servato ordine celebrentur quotannis sacrae Missiones in utraque Archidioecesi Nostra, et quidem ita, ut infra stabilitum annorum numerum periodice renovatae et per cunctos Decanatus transeuntes, nullam eorundem partem relinquant neglectam, sed ubique illarum ope, per verbi Dei praedicationem, per Sacramentorum administrationem, et per pia exercitia, vinea dominica excolatur, zizania extirpentur, et vegetior supernaturalis vita in animabus excitetur. Quapropter proponemus vobis hodie gravissimam hanc rem, ut eam Nobiscum perpendatis, postquam praeparata desuper Ordinatio et Decretum perlecta fuerint.

Perspecta vestra pietas, Venerabiles Fratres, digna omni laude alacritas, qua suscipitis, quidquid pro spirituali bono commissi Nobis gregis praescribere pro opportuno judicamus, et studium, cum quo illud exsequi adlaboratis, dubitare non sinunt, quin pari fidelitate et zelo stabilienda hodierna die decreta observare, et ut a subordinato vobis Clero serventur, invigilare unquam praetermittatis. Nos interim Deo, misericordiarum Patri, humillimas non cessemus agere gratias pro eo, quod vos conjunxerit Nobiscum firmissimo charitatis et obedientiae vinculo, et auxilio divinae gratiae freti, confidimus futurum, ut felix hic nexus nullum unquam capiat detrimentum ex diabolicis suggestionibus, quas passim renovare contendunt mali homines, incassum laborantes, ut labefactent, quod Deus firmum esse jubet, reverentiam nempe et amorem gregis erga suum pastorem.

Unum demum summi momenti negotium, quod mente jam dudum volvimus, sacerdotali vestrae pietati commendare volumus. Optime nostis, quot periculis exposita sit, nostris praesertim diebus, juventus quae cum animo statum ecclesiasticum post expletum curriculum studiorum ingrediendi, publicas scholas frequentat. Prona, ut ajunt Patres Concilii Tridentini, ad mundi vanitates sequendas, nisi a teneris illis annis ad pietatem et religionem informetnr, antequam vitiorum habitus totos homines possideat, nunquam perfecte, ac sine maximo ac singuari propemodum Dei Omnipotentis auxilio in disciplina ecclesiastica perseverabit. Peroptandum itaque foret, ut apud nos, quemadmodum in Culmensi Dioecesi indefessa cura benemeriti illius Antistisis factum est, Seminarium puerorum conderetur, in quo infantium corda in virtutibus non secus, ac animi in scientiis sedulo possint sub speciali Oodinarii loci vigilantia excoli. Desunt tamen media ad magnum hoc ac perutile opus perficiendum, neque aliter ad effectum illud adducere possemus, nisi universus utriusque Archidioecesis Clerus adjutricem suam sponte Nobis offerre voluerit operam. Quomodo haec praestanda foret, vestrum esset dijudicare, Nobisque sensus vestros aperire. Utinam quisque vestrum in Decanali sua Congregatione rem Sacerdotibus sui respective Decanatus exponat, et quid de ea sentiant, ad quid parati sint, exquirat. Si Deus corda omnium ad favendum tam sancto operi inclinare dignabitur, non diffidimus, illud ad felicem exitum perductum iri.

Procedemus nunc ad Decretorum propositionem. —

Pronunciata Allocutione suprascripta, D. Archiepiscopus proposuit decreta, quae etiam, quum omnibus praesentibus, praevia discussione habita, unanimiter placuissent, promulgavit declarando, illa tanquam leges dioecesanas ab omnibus, ad quos spectant, observari debere, reservavitque sibi contra secus agentes poenis congruis atque opportunis animadvertere.

His peractis D. Archiepiscopus ad propositionem Decani Kożminensis promisit, se curaturum, ut, si fieri posset, tertius locus, praeter Gnesnam et Posnaniam, quo Clerus archidioece-

sanus annua exercitia spiritualia peragere solet, assignetur in regione Decanatibus meridionalibus Archidioecesium magis commoda et accessibili.

Ad Propositionem Prodecani Posnaniensis explicavit sensum Decreti in actu Visitationis Pastoralis per diversas paroecias editi, respicientis recitationem versiculorum et orationum tantum, non vero pro canticis, quae a populo inter unam aliamque stationem decantari solent.

Tum verba fecit de optabili reductione sodalitiorum laicalium passim apud Ecclesias existentium, in veras confraternitates praesertim in confraternitates SSmi Sacramenti; de non facile admittendis mulierculis ad habitationes clericorum quovis etiam pio praetextu, nisi illud animarum cura vel alia honesta officia omnino exigant; de obligatione incumbente clericis vitandi spectacula theatralia, saltationes, cauponas, venationes clamorosas, aliaque hujusmodi a sacris canonibus prohibita et statui ecclesiastico prorsus indecora; de sobrietate servanda in conviviis, quae occasione festorum parantur, non excedendo usum apponendi praeter jusculum tria tantum fercula; de altarium portatilium exsecratorum renovatione; et tandem de proxima publicatione Diarii ecclesiastici officialis, in quo pro majore cleri commoditate omnes litterae circulares et aliae dispositiones auctoritatis archidioecesanae in posterum publicabuntur. Haec notitia magno cum applausu a praesentibus est excepta, omnesque sese promptos exhibuerunt suo aliorumque parochorum nomine, pro expensis hujusmodi Diarii modicum annuum pensum praebere.

Denique D. Archiepiscopus gratias egit Venerabilibus Capitulis atque astantibus Decanis, quod tanta animi alacritate, vero spiritu ecclesiastico ducti, ad hanc Congregationem celebrandam convenerint, fiduciamque suam manifestavit, fore ut uberiores semper fructus ex hujusmodi consessibus, Deo ipsis benedicente, proveniant.

Inde Illustrissimus ac Reverendissimus D. Zienkiewicz, Praelatus Praepositus Capituli Metropolitani Gnesnensis, sequentibus verbis D. Archiepiscopum allocutus est:

Celsissime Domine!

Cum multa, magnaque Congregationum, quae singulis annis, Te Duce, Celsissime Domine, peragi solent, possint esse beneficia, tum hoc plurimum esse duco quod vinculum inter Te et clerum Tibi subjectum, sine dubio firmant et roborant, zelum animarum religiosa quadam necessitudine promovent, ac disciplinam ecclesiasticam, quae cardo totius est institutionis ecclesiasticae, maximopere componunt. Omnino ergo necessarium et desideratum est, animas amore serviendi Deo imbutas, in hisce conventibus inflammare, atque eam curam, quae nobis in nostra vocatione incumbit, ad majorem Dei gloriam et utilitatem Ecclesiae dirigere ac convertere. Necessarium dico, nam sub praesidio Tuo, Celsissime Domine, multa, quae tam bonum spirituale, quam temporale respiciunt, ad florem utriusque reipublicae, viribus ex omni parte unitis, conferri possunt. Insuper desideratum, quoniam consultationes de vocatione nostra, cui nomen dedimus, de ejusdem obligatienibus et officiis, coram Te, Celsissime Domine, facilius institui, deque aliis rebus utilibus, Ecclesiam et ordinem nostrum attingentibus, sermo extendi, atque aperte, ut nobis persuasum est explicari potest. Id Ecclesiae nostrae in more fuisse positum, accepimus et scimus, multaque adsunt documenta, immo, ea manibus nostris tenemus, quae de sollicitudine summorum in hisce regionibus Ecclesiae Antistitum, firmum perhibent testimonium. Sunt enim laudabiles constitutiones et decreta, tam in Synodis Dioecesanis, quam Provincialibus, variis temporibus lata, quorum notitia neminem fugit. Tibi perinde, Celsissime Domine, singulari studio et cura caventi, ut antiqua pro bono et incremento Ecclesiae tempora et mores renoventur, ecce nos hodie sub auspiciis Tuis, hac in aula Tua, ex utraque Archidioecesi, ad varia Ecclesiae negotia congregati, arrectas dedimus aures, vocemque Tuam animo prompto paratoque audivimus, uberes de hac Congregatione fructus in posterum capturi. Ut vero rosae amoenae ac fragrantes inter spinas acutas surgunt et adolescunt, alii quoque flosculi, stirpes et plantae, nonnisi diligentia, industria adhibita curaque proveniunt, sic ad has consulationes et collocutiones hodie institutas, singularis cura omnisque animi attentio et studium nostrum praesto erant omni memoria retinendas. In his omnibus, Fratres carissimi, vobis praesentibus, Celsissimus Archipraesul noster, qui summa gubernacula tenet, moderator optimus et rector erat, qui quamvis dignitate, honore et gloria nos omnes excellat, in laboribus tamen praeferendis nemini cedit. Intelligit recte Celsissimus Dominus noster, efficacissimum omnium conatuum et dispositionum genus esse, si Ipse ad omnia manus apponat, quae ab aliis et praecipue a nobis fieri velit, et ideo omnem diligentiam et curam Pastoralem ponere solet, ut vigilando, agendo et ordinando prospere omnia ad majorem Dei gloriam et commodum Ecclesiae eveniant, validisque radicibus haereant. Quibus praelibatis, peractis scilicet consultationibus et collocutionibus, dispositionibus desuper factis, et variis decretis a Celsissimo Archipraesule Nostro, utpote legitimo in juribus suis Archidioecesanis Legislatore latis, non nobis nunc superest, Fratres carissimi, nisi aeternum Deum, omnis boni authorem, praecibus ardentibus orare, ut Celsissimum Archi-Praesulem Nostrum, ab omnibus malis clementissime protegere, valetudine commoda Eum beare, Ecclesiam nostram tueri, conventui nostro benedicere, nosque in spiritu suo sancto regere et gubernare dignetur. Quo modo, Deo omnipotente, Celsissimum Archi-Praesulem Nostrum, adjuvante, cuncta bona in Ecclesiam, in populum christianum, et in nos redundabunt, et sic nos omnes sub assidua Celsissimi Archi-Praesulis Nostri vigilantia, optatam contingentes metam, tutissimi semper ibimus.

Tandem pergrato animo nostro, nomen Tuum, Celsissime Domine prosequimur et amplissimas agimus Tibi gratias non solum pro hac singulari sollicitudine et cura, quam de Ecclesia, cui feliciter praees, dilligentissime adhibes, sed etiam pro hac benignitate et clementia, qua nos tractare dignaris. Tua, ut ingenue fatear, amabilitas et suavitas, quae Tibi laudi data est, conciliat omnium animos ad amorem, fidem, authoritatem et gloriam. Tibi, Celsissime Domine, vere contigit, ut Ecclesiam regeres, ad gubernacula ejus sederes, eamque devotione, pietate, zelo Pastorali ac studiis singularibus ornares. Utinam Deus ter omnipotens bene omnia vertat!

Post haec D. Archiepiscopus circa horam 2 postmeridianam finem Congregationi imposuit.

DECRETA

2dae Congregationis Decanorum

habitae Posnaniae die 28. Augusti a. D. 1867.

DECRETUM I.

De Visitationibus Ecclesiarum Parochialium per Decanos.

1. Unusquisque Decanus tenetur intra biennium omnes et singulas Ecclesias parochiales sui districtus per seipsum in loco visitare. Excipiuntur Ecclesiae parochiales sitae intra civitates Gnesnae et Posnaniae, et Ecclesia S. Joannis in suburbiis ultimae Residentiae Archiepiscopalis, quae aeque ac paroeciae a Decanis rectae, per Archiepiscopum visitabuntur.

2. Visitatio per Decanos fiet semper tamquam ex speciali commissione seu delegatione loci Ordinarii, et locum tenebit Visitationis Pastoralis, quam Archiepiscopus ubique personaliter explere nequit, tum ob vastitatem Archidioecesis, tum ob alias gravissimas curas, quibus premitur.

3. Manet in potestate Decani, socium sibi adsciscere ex Clero sui Decanatus, qui ipsum in Visitatione peragenda coadjuvet.

4 Decanus diem horamque sui adventus Rectoribus Ecclesiarum, quas visitare sibi proposuerit, tempestive significabit. Hi autem Dominica praecedente ipsam diem Visitationis, eandem sequenti modo populo ex suggestu post sermonem annuntiabunt:

„X. Dziekan przybędzie w imieniu i zastępstwie Najprzewielebniejszego Arcypasterza wizytować naszę parafią w przyszły N. o godzinie N. Zapraszam parafian, aby byli przytomni przy przyjmowaniu X. Dziekana. Osoby, któreby sobie życzyły z X. Dziekanem się rozmówić w sprawach duchownych lub kościelnych, zgłoszą się dniem wprzódy do probostwa, gdzie im będzie naznaczona godzina posłuchania."

5. Rectores Ecclesiarum curabunt, ut omnes, in quantum fieri poterit, infantes scholarum elementarium existentium in paroecia, praesertim earum, quae longe non distant ab Ecclesia, ad eam pro hora adventus Decani adducantur, ibi in catechismo seu doctrina christiana examinandi.

6. Cum dies Visitationis advenerit, quadrante horae antequam Decanus ad Ecclesiam se conferat, pulsabuntur campanae.

Rector Ecclesiae in superpelliceo et stola, et si qui alii sint in paroecia sacerdotes vel clerici, superpelliceis tantum induti, nec non consilium fabricae seu provisores Ecclesiae, Decanum ad ostium Ecclesiae exspectabunt, eumque, postquam aspersorio, a Rectore sibi oblato, seipsum aliosque aqua benedicta asperserit, ad sacristiam deducent, silentibus organis.

7. Decanus assumet in sacristia superpelliceum, et stolam albi coloris, et praecedente Rectore Ecclesiae ceteroqne clero, si qui sit, procedet ad altare, et exinde, vel si maluerit, ex ambone alloquetur brevi sermone populum, finem Visitationis explicans, et exhortans fideles, ut fugiant vitia, piamque et sanctam vitam ducant.

Następują (8—12) przepisy z rytuału rzymskiego, któreśmy już dawniéj oddrukowali w Tygodniku.

12. Incensato iterum Sacramento, Decanus ascendet cum Rectore Ecclesiae ad altare, et visitabit Tabernaculum, et vas in quo Sacramentum asservatur.

13. Si Decanus repererit in tabernaculo vas quodcumque ad asservationem et delationem SSmi non inserviens, vel Olea sacra, vel aliud hujusmodi, extrahet illud, nec sinet ut inibi amplius collocetur, quia vetitum est.

14. Sciscitabitur, an lampas continuo coram SSmo ardeat, tam de die quam de nocte; sin minus, ut ita fiat, ordinabit.

15. Clauso tabernaculo et facta genuflexione, Decanus deponet pluviale et examinabit infantes in catechismo et doctrina christiana, interrogans per semetipsum nonnullos, alios ab ipso praeceptore faciens interrogari.

16. Peracto examine dimittentur infantes ex Ecclesia, et Decanus visitabit altaria, reliquias, fontem baptismalem, confessionalia, totamque Ecclesiam, tum omnia vasa sacra et indumenta, nec non suppellectilem ad cultum divinum pertinentem, observans an omnia rite confecta sint et conserventur.

17. Si quaedam ex vasis sacris fracta vel deteriorata fuerint, ut reficiantur, ordinabit. Quae ex paramentis adeo vestutate vel squalore deturpata invenerit, ut nec reparata amplius servire posse cognosceret, interdicet, alias ut reparentur committet. Quoad linteamina, nempe: corporalia, pallas, purificatoria, amictus, albas et manutergia, quae omnia ex lino, non ex gossypio vel bombyxio esse debent, si quae usui inservibilia judicaverit, in actu ipso Visitationis lacerabit.

18. Linteamina ex gossypio et bombyxio modo existentia poterunt conservari, donec usu consumentur, nova tamen quominus ex similibus materiis fiant, prohibemus, et Decanis vel aliis sacerdotibus, qui facultatem a Nobis vel Nostris Consistoriis Generalibus obtinuerint benedicendi indumenta sacra, interdicimus praesentibus benedicere corporalia, pallas, purificatoria, amictus vel albas, nisi fuerint linea.

19. Post visitationem indumentorum inspiciet Decanus missalia, ritualia, cantionalia, librumque in quo adnotari debent proclamationes matrimoniorum contrahendorum, nec non alium piorum onerum. Sciant Decani, se sub gravi obligatos esse ad vigilandum, ut omnia hujusmodi pia legata per paroecias fundata exacte adimpleantur; quapropter attente examinabunt illorum indicem, qui in sacrario appensus cunctis patere debet et accuratam Nobis deinde referent rationem de modo, quo praefatis oneribus fiat satis.

20. Decanus redux ad domum parochialem, aedes ipsas visitabit, tum Rectorem ceterosque sacerdotes si qui fuerint, provisoresque et consilium Ecclesiae, demum admittet in aedibus parochialibus, hora ad hoc designata, omnes et singulos parochianos, qui ipsum adire voluerint, eorumque querelas cum charitate excipiet, lites, jurgia aliaque id genus de bono componere satagens.

21. Tum ispiciendi erunt libri metrices, baptizatorum, confirmatorum, defunctorum, matrimoniales, nec non liber, in quo inseri et asservari debent omnes literae circulares loci Ordinarii ejusque Officii Generalis. Quod si uno actu inspectio omnium librorum fieri nequiverit, commodius postea perficietur.

22. Reviset deinde libros computuum Ecclesiae, ut appareat, an bene et in ordine teneantur; capsam etiam sive thesaurum, in quo asservatur pecunia, capitalia fructifera, aliaque documenta id genus, adnotabitque in regestis, an omnia accurata invenerit nihilque deficiat.

23. Perlustrabit acta ultimae Visitationis, et inquiret, quomodo, excecutioni demandetur, quidquid in ea praescriptum est.

24. Prae oculis habebit decreta et ordinationes, si quae ab Archiepiscopo vel ejus Consistorio Generali prodierunt in decursu temporis ab ultima Visitatione, et inquiret, utrum ad ammussim observentur.

25. Tum a rectore Ecclesiae excipiet responsa, quae etiam in scriptis redacta tradi debet Visitatori, ad interrogationes in folio impresso contentas, facietque pro opportunitate monita. Folium hujusmodi cum responsionibus a se signatis transmittet Nobis Decanus una cum relatione peractae Visitationis, sub finem Novembris uniuscujusque anni.

26. Folia interrogationum, typis excussa, transmittentur in posterum Decanis in principio Januarii secundo quoque anno, in tot exemplaribus, quod paroeciae inveniuntur in singulis respective Decanatibus. Decani vero eadem folia tempestive remittent iis Ecclesiis, quas in anno visitare determinaverint, ut sciant Rectores, ad quid respondere teneantur, seseque ad id rite faciendum praeparent.

27. Absolutis omnibus ad Visitationem spectantibus, Decanus a paroecia visitata cum pace recedet. Tempore Visitationis prohibentur convivia et sumptuosa prandia. Rector Ecclesiae sobrium et honestum victum subministrabit Visitatori, qui ipso contentus, extraordinarias expensas pro se fieri non tolerabit.

Hortamur in Domino Decanos ceterosque de clero, enixeque deprecamur, ut ad amussim observent omnes atque singulas praesentis decreti Nostri partes, considerantes, nihil tam efficaciter tamque facile conferre ad roborandam sanctam Ecclesiae disciplinam, ad corrigendos mores, et ad religionis incrementum, quam Pastorales Visitationes, si hae recta conscientia et seposito humano respectu atque personarum acceptatione, accurate perficiantur. Confidimus autem, futurum ut dives in misericordia Deus communes nostros pro amplianda Ejus gloria nostrarumque animarum salute procuranda conatus, susceptosque labores non sine exoptato fructu sit derelicturus. (C. d. n.)

Rozbiór tezy Dr. P. Volkmutha:

Kościół katolicki z protestantyzmem w narodowe połączy się kościoły.

(Ciąg dalszy.)

IV.

9. Kościół katolicki, wedle Dr. Volkmutha, z protestantyzmem połączyć się ma w narodowe kościoły, czyli co za jedno: Kościół jeden, powszechny, ogarniający w sobie i ludy wszystkie, i kraje, i czasy, ma się rozbić na części, odpowiednie granicom mowy jakiéjś, albo granicom politycznym jakiegoś mechanizmu państwa.

Ideałem dlań jest narodowy system episkopalny koncylijów: Konstancyjeńskiego i Bazylejskiego; system, w którym dla Papieża nie ma miejsca, chyba tylko jako dla reprezentanta majestatu Kościoła, chyba tylko jako dla głowy Kościoła z prymatem honoru, lecz nie juryzdykcyji.

Doczytując się téj jego myśli, wydziwić się nie możemy, jak można życzyć Kościołowi katolickiemu i odeń żądać: żeby to, co było niejako krizis niemocy jego

bardzo ciężkiéj, w jakiéj pogrążyła go „niewola babilońska“ z czasów awenijońskich papieży, żeby to uznał za pierwiastek czerstwego, silnego żywota dla siebie, i wcielił to w siebie.

Zaprawdę, system episkopalny, to prawdziwa krizis, to przesilenie choroby. Jak w przesileniu nieraz życie nad śmiercią bierze górę, ale samo konaniu raczéj podobne, niż czerstwemu zdrowiu: tak i przez system episkopalny usuniona gorsząca schizma w Głowie Kościoła, rozdwojenie Kościoła przez antypapów, a więc odniesione zwycięztwo nad śmiercią Kościoła, którą jest schizma; ale sam ten system episkopalny gorączkowym, chorobliwym był objawem żywotności, jaki dał naonczas Kościół rozrywany.

Jak krizis jest właściwie spotęgowaniem, natężeniem choroby téj, która ustępuje potym; tak i system episkopalny jest spotęgowaniem téjże schizmy, którą usuwał. Bo cóż to innego, jak schizma najoczywistsza, Kościół z nominalną tylko głową, z papieżem bez władzy papiezkiéj? Kościół rozpadły na narodowe, episkopalne kościoły?

Jak po krizis może też prędkie śmiertelne nastąpić rozwiązanie; tak i po zapanowania systemu episkopalnego prędko był mógł upaść wszystek Kościół. Że krizis dlań nie stała się śmiertelną: to tylko opiece Tego winien, który mu był dał obietnicę niepożytego istnienia, że „i bramy piekielne nie zwyciężą go.“

Kiedy po śmierci Grzegorza IX., który z Awenijonu przeniósł stolicę napowrót papiezką do Rzymu, wybranemu prawowicie w Rzymie Urbanowi VI. przeciwstawiono antypapę Klemensa VII. w Awenijonie; dwie, a późniéj nawet trzy obedyjencyje bywały, bo i dwóch i trzech naraz panowało papieży. Schizmy zaś takiéj opłakanéj, że i rozprzężenie obyczajów i zatrata powagi papiezkiéj a czci dla Kościoła naturalnym były wynikiem, poczęli ludzie dobréj woli przemyśliwać nad naprawą Kościoła w głowie i członkach, *in capite et membris.* Środkiem ku temu jedynym wydawał się Sobór powszechny. Znakomity a gorliwy o naprawę w Kościele Piotr d'Alliaco i kanclerz Gerson najczynniejszymi byli na piérwszym koncylijum, zebranym w tym celu w Pizie. Smutny przykład dał ten Sobór ze siebie, że samowładnie ogłosił się ekumenicznym, a stawił się po nad powagę papieża, bo i Benedykta XIII. i Grzegorza XII. ogłosił za upornych, krzywoprzysięzców, odszczepieńców i kacerzy, i wyłączył ze społeczności chrześcijańskiéj. Nie wedle myśli bożéj postarał się o zniesienie schizmy: i dla tego też nie zniósł jéj; owszem rozerwanie tylko powiększył przez wybór trzeciego papieża Aleksandra V., po którym wnet Jan XXIII. nastąpił.

Co do prawości i powagi zboru tego liczbą Ojców świetnego, to napróżno Gerson stara się go usprawiedliwić z tego, że odbyty bez współudziału i wezwania papieża.

Co najumiarkowańsi, jak Bellarmin, nie potępiają, ale i nie pochwalają tego koncylijum, nazywając je, „nec approbatum, nec reprobatum;“ inni surowsi zborzyskiem je mianują, że i bez papieża odbyte, a schizmę miasto znieść, pomnożyło, — jak św. Antoni: „conciliabulum, quum esset auctoritate alicujus eorum, qui se gerebant pro pontifice, congregatum, et per idem non erat ablatum schizma, sed augmentatum.“

Nim reformy „in capite et membris“ dokonać zdołano, sami najznakomitsi promotorowie Soboru wnoszą o odroczenie jego; bo nie dość jeszcze jasne były wszystkim drogi do upragnionego celu: radykalnéj reformy w Kościele. Zebrał się sobór na nowo w Konstancyji, również świetny w początkach swojich jak Pizański. Ale trucizna doktryny zboru Pizańskiego napojiła umysły Ojców i tego Soboru. Gdy zażądał bowiem Sobór abdykacyji od wszystkich trzech papieży, a Jan XXIII., choć w początku uległ, późniéj umknąwszy z Konstancyji, protestował: powagą Piotra d'Ailly i Gersona, powodowani biskupi ogłosili uchwałę rewolucyjną w Kościele, którą odczytał biskup poznański, Laskaris Gosławicki: że „papież nie ma prawa rozwięzywać Soboru bez tegoż przyzwolenia; że i papież winien być posłuszny Soborowi w rzeczach wiary i wytępienia schizmy.“ I co do sposobu obradowania odstąpiono na tym Soborze dawnéj praktyki, bo głosowano nie viritim, każdy biskup z osobna, lecz kuryjami wedle narodowości.

Udało się przynajmniéj Soborowi temu znieść schizmę. Marcin V., wybrany nowy papież, zyskał obedyjencyją w całym katolickim świecie, z wyjątkiem małego zakątku Hiszpaniji, gdzie uporny antypapa Benedykt XIII. w Peniscola rezydował. Reformy dokonał sam papież Marcin V. takiéj, jaką przeprowadzić było można, a to przez osobne konkordaty z książętami.

Jak nie ufali sobie taki Gerson, Piotr Alliaco co do ważności soboru bez papieża; jak więc tylko konieczność pchała ich do téj ostateczności, żeby Sobór stawić nad papieża: — już stąd poznać możemy, iż napierali bez ustanku, aby przed reformą karności kościelnéj najpiérw wybrać Namiestnika Chrystusowego, podając za przyczynę, że reformy spełzłyby na niczym bez papieża, gdyż każdy mógłby je odrzucić z powodu, „że wyszły ze zgromadzenia pozbawionego Głowy swojéj.“

Już przez Marcina V. naznaczony do Bazyleji nowy Sobór, zebrany za Eugenijusza IV. pod prezydencyją kardynała Julijusza Cezarini. Smutnéj pamięci ten zbór z odnowienia lekkomyślnego doktryny o wyższości Soboru nad papieża; lekkomyślnego: bo już wymówionym być nie mogło potrzebą uchylenia schizmy, jak w czasie Soboru Pizańskiego i Konstancyjeńskiego.

Sobór zagajono, choć ani jednego nie było jeszcze biskupa, tylko sami doktorowie, kanonicy, opaci, nie mający głosu stanowczego, jedno doradczy w uchwałach synodalnych. Eugenijusz IV. powodowany względami na korzyść Kościoła odroczył ten Sobór, a zwołał drugi zaraz do Bononiji, ażeby ułatwić przybycie biskupom greckiéj cerkwi, z którą rokowano względem pojednania z Kościołem rzymskim.

Upór obradzających w Bazyleji, żeby w tym samym miejscu daléj Sobór odbywać przeciw woli papiezkiéj, popchnął biskupów, zgromadzonych na drugiéj zaraz sesyji zaledwie w liczbie piętnastu, do wznowienia uchwały Soboru Konstancyjeńskiego co do wyższości Soboru nad papieżem. Nie sromano się na Soborze tym walczyć nieuczciwym orężem oszczerstwa naprzeciw osobie papieża, zawczwano go przed swe forum, ogłoszono upornym i nieposłusznym. Eugenijusz IV., żeby nie wznawiać widowiska ohydnego schizmy, ile że już członkowie Soboru odwołując się na swą powagę ekumenicznego Soboru, (universalem Ecclesiam repraesentamus), wydali kilka postanowień mających jedynie na celu poniżenie powagi Stolicy Apostolskiéj, czyni ustępstwa, uznaje prawomocność Soboru. Teraz dopiero na nowo prezydencyji na Soborze ustępują legatom papiezkim i odwołują wszystkie uchwały, wydane przeciw osobie i godności papieża. Biskupi Soboru nie myśleli wszelako odstąpić raz obranéj drogi. Wnet wznawiają uchwałę Konstancyjeńską o wyższości Soboru nad papieża, i żądają na nią przysięgi nawet od legatów papiezkich. Z gorączkowością wzięli się też do uchylania nadużyć, sami wsze-

lako inne ze swéj strony sankcyjonując. Nareszcie gdy Eugenijusz on Sobór zmalały do drobnéj liczby biskupów, (na 24téj sesyji, tj. ostatniéj przed przeniesieniem Soboru już tylko 10 ich było) przeniósł do Ferrary, gdzie miano rokować względem połączenia Greków z rzymskim Kościołem: członkowie Soboru Bazylejskiego posunęli się aż do suspenzy papieża, i do ogłoszenia Soboru Ferraryjskiego za heretycki; — daléj jeszcze, do złożenia papieża ze Stolicy Apostolskiéj dla herezyji; i ogłosili smutnéj pamięci uchwałę nazwaną przez się „catholicae fidei veritates": że 1) „Sobór powszechny wyższy nad papieża; 2) że Sobór prawnie zebrany bez jego woli ani rozwiązać, ani przenieść, ani odroczyć nie może rzymski biskup; a 3) kto się tym prawdom opiera, za heretyka ma być miany. Nim na posiedzeniu 45tym dobiegł smutnego swego końca, złożył zbor konklawe i tyjarę papiezką włożył na skronie księcia sabaudzkiego Amadeusza, który przybrał imię Feliksa V.; a tak dzieło swe schizmą nową uwieńczył.

Krizis, będąca spotęgowaniem doczasowym choroby, mogła była i śmiercią się zakończyć. Czyż do takiego smutnego końca nie dążył zbór Bazylejski? do schizmy? a więc śmierci Kościoła? Tylko, że Bóg śmierci téj nie chciał; więc samych książąt umysły, którzy partykularnymi interesami dawniéj się rządząc, schizmę popierali i rozdwojenie w Głowie Kościoła utrzymywali, teraz odwróciły się ze wstrętem od biskupów Soboru Bazylejskiego, aż do szału dochodzących w popieraniu systemu episkopalnego.

Nie tylko sam cesarz, jak to twierdzi Dr. Volkmuth, spiknął się z papieżem na zgnębienie systemu episkopalnego. Jeszcze podczas trwania sesyji Soboru Bazylejskiego, choć osobiści nieprzyjaciele papieża, król Aragoniji i książę medyjolański naganiali jego czynności; książę bawarski wojnę nawet mu wypowiedział, król angielski wyrzucał, że przyspiesza przyjście antychrysta. Europa cała świadczyła się przeciw Soborowi Bazylejskiemu; jedni Niemcy, co najdłużéj zachowali się neutralnie. Ale z pomiędzy nich mężowie ogromnéj nauki, a przeważnego wpływu, a nawet tacy, którzy dawniéj zwolennikami byli systemu episkopalnego, ale widząc naocznie smutne jego owoce, stali się następnie wymownymi obrońcami papieztwa: taki Jan Turrecremata *), Mikołaj Cusanus, Eneasz Sylwijusz tyle na sejmach w Moguncyji, w Frankfurcie czynili starań i zabiegów, i tak wymownie bronili sprawy papieztwa naprzeciw ostatnim Soborom, że przyszło nareszcie do ugody pomiędzy książętami rzeszy a papieżem, znanéj pod nazwą konkordatu książąt, kładącéj tamę neutralności, w tym tu razie grzesznéj. Choć z ujmą niejaką praw Stolicy Apostolskiéj, warunki pokoju podpisał jeszcze przed śmiercią Eugenijusz, mimo protestacyji kardynałów w r. 1447. W roku następnym 1448 następca jego Mikołaj V. oddzielną korzystniejszą zawarł ugodę z cesarzem Fryderykiem III. pod nazwą *Konkordatu Aschaffenburgskiego*.

Nie spiknienie się rzekome papieża z cesarzem, nie przebiegłość dawnego zwolennika zasad bazylejskich, Eneasza Sylwijusza, późniejszego zagorzałego zwolennika papieża, zachwiało systemem episkopalnym, jak wmawia Dr. Volkmuth. Wcale inna tego przyczyna, prosta bardzo. Organizm Kościoła, niemocą tak dawno zarażony, schizmą rozerwany, wrócił do warunków zdrowia; więc krizis minąć musiała: a tą krizis był system episkopalny.

W téj gorączce febrycznéj, w tym gorączkowym wołaniu wszystkich i co najzacniejszych o reformę „in capite et membris," zapomnieli niejedni warunków niepożytéj trwałości Kościoła, którą jest opoka Piotrowa, papieztwo. Ale jak zgorszenie schizmy ustało, minęła i gorączka, minęły i gorączkowe wyobrażenia w umysłach co większych, podnioślejszych — a tylko podrzędne duchy nie mogły zbyć piętna wieku swego, wyciśnionego na ich duszy. Nie tylko dla tego Eneasz Sylwijusz, późniejszy papież Pius II., odstępuje systemu episkopalnego i nawet jako papież w bulli rewokuje z pokorą, jak niegdyś Augustyn św., pisząc: „Złorzeczcie Eneaszowi Sylwijuszowi, ale słuchajcie Piusa II."; — ale i znakomity Mikołaj Cusanus, który był dawniéj na poparcie zasad Bazylejskiego Soboru napisał rozgłośne dzieło: „*De concordia libri tres*," w którym streścił maksymy głoszone przez Piotra d'Alliaco, Gersona, Piotra de Clemangis, całym sercem odraził się od Soboru, gdy ten do szału już dochodził w uporze, stawionym papieżowi. Już podczas trwających jeszcze sesyj jawnie przeszedł w poczet obrońców papieztwa; a w ojczyznie swéj, w Niemczech, na sejmie piérwszym w Frankfurcie Sobór ten heretyckim nazywa, mówiąc: „Jakimże prawem, zjazd heretycki w Bazyleji przywłaszcza sobie miano ekumenicznego Soboru? nie kusiłże się tu on raczéj o rozerwanie Kościoła, tego ciała Chrystusowego, zdobiąc koroną papiezką świecką skroń ziemskiego władzcy?" —

(Dokończenie nastąpi.)

*) Jan Turrecremata na sejmie w Moguncyji niezbicie odpiera uchwałę wyższości Soboru nad papieżem. „Jakaż to potworna sprzeczność, mówił, utrzymywać, że biskup rzymski jest Głową Kościoła rozproszonego, a nie jest nim wtedy, kiedy Kościół się zbiera na Soborach; uznawać go Głową Kościoła reprezentowanego, ale nie Głową reprezentujących go, i utrzymywać, że Sobór bez swéj Głowy może przedstawiać Kościół." (*Summa de Ecclesia et ejus auctoritate* lib. IV.)

KORESPONDENCYJE.

∗ (Kor.) **Rzym** 25 września 1867.

Już od tygodnia zapowiadano, że Garibaldi ma przejść granicę stanów papiezkich 22go, czyli w zeszłą niedzielę. Rzeczywiście dnia tego mnóztwo jego ochotników zdążało wszystkiemi drogami ku granicy. Zwykłym pospiesznym pociągiem jechało też z Florencyji 21 wychodźców politycznych rzymskich, przez Garibaldego wysłanych do państwa kościelnego. Na granicy władze piemonckie ich zatrzymały, i o! dziwo, uwiadomiły ministra policyji Jego Świątobliwości, że są gotowe owych winowajców *extradować*. W pierwszéj chwili przyjęcie tych paniczów mogło się niebezpiecznym wydawać, jednak przyjął ich rząd Ojca św. 1, że są jego poddanymi, 2, że tym sposobem postawił rząd włoski w najtrudniejszym położeniu względem stronnictwa ruchu. — Nazajutrz przyszła wiadomość, że Garibaldi został przez rząd włoski wzięty i do twierdzy Aleksandryjskiéj zawieziony. Co daléj się stanie nikt tu przewidzieć nie może. Jeśli gdzie co o przyszłości wiedzą, to chyba w Paryżu, bo we Florencyji wykonywują tylko rozkazy z Paryża, a teraz z Biarritz, gdzie Napoleon przebywa, wysyłane. W stronnictwie ruchu, rozumie się wielki rozruch i popłoch panuje. Już protestacyje niektórzy posłowie izby złożyli przeciw aresztowi ich współbrata Garibaldego. Niektórzy obawiają się zamięszań rzeczywistych we Włoszech i we Florencyji mianowicie. My się ich nie obawiamy, wiemy bowiem, że wszelkie objawy włoskich wypadków, nigdy z dołu, ale z góry czerpią swoje źródło. Że zaś tak Napoleonowi jak p. Ratazzemu spokój na teraz jest konieczny, więc spokojnie będzie. Nie chcemy przeto przeczyć, że będą robione manifestacyje rząd potępiające, że zwołają *metingi* itp. małpiarstwa, ale nic strasznego nie będzie, bo póki ministeryjum włoskie ma za sobą Napoleona, póty niczego się nie boji. — Potrzymają zatym pewno przez czas jakiś Garibaldego we fortecy, a późniéj pierwszą lepszą amnestyją go uwolnią i wyślą do Caprery, gdzie będzie oczekiwał dni lepszych dla stronnictwa ruchu. Są niektórzy co twierdzą, że p. Menabrea powracający do Florencyji z Paryża i Biarritz, ma prze-

prowadzić *zamach stanu*, ale dziś i tego nie ma potrzeby. Potrzeba ta dopiero wonczas pokazałaby się konieczną, gdyby izby rządowi wypowiedziały wojnę za to ostatnie rozprawienie się z bohaterem o czerwonéj koszuli. Bądź co bądź, po *fiasco* w Genewie, nastąpiła druga klęska pod Asina-lunga. Dwa razy w jednym miesiącu, to nie mało na dwóch światów bohatera!

W Rzymie przyjęto tę wiadomość ze zwykłą Rzymian spokojnością. Rozumie się, że komitetowi panowie się nie radują. Ale ludność rzymska mówi: *„przynajmniéj będzie spokój.“* W ogóle zastraszono się owym przybyciem wychodźców. Ale skoro Garibaldi wzięty — więc strachu i tego na teraz nie ma.

Zdrowie Ojca św., dzięki Bogu, doskonałe. Wygląda wybornie, często po mieście się przechadza i jak słychać, ciągle w szczególniejszy sposób zajęty pzzyszłym Soborem.

Pozamianowywał już kardynałów i prałatów do badania przedmiotów, któremi Sobór będzie się zajmował. Sprawy stosunków Kościoła z państwem, osobnéj powierzone kongregacyji, obrabia kardynał Reisach, i ma do pomocy arcybiskupów Franchiego, Berardego i protonotaryjusza apostolskiego Jakobiniego, młodego prałata, pełnego zdolności i niezmiernie pracowitego. Słychać również, iż Ojciec św. tymi czasy bardzo też zajęty był położeniem polskiego Kościoła, jęczącego pod Moskwy ciemięztwem. Bez wątpienia przyjdzie do postanowień ważnych, które im ważniejsze będą, tym są staranniéj przechowywane w tajemnicy, aż pora czynu nastąpi. Ze sprawami Kościoła polskiego zawsze Ojciec św. w niemałym jest kłopocie. Z jednéj bowiem strony zasady do czynu wołają, z drugiéj oglądać się trzeba na względy ostrożności; nie żeby Rzym miał się caratu obawiać dla siebie, ale że się boji zemsty pocisków dla dzieci swojich polskich. Módlmy się zatym wszyscy, żeby Duch św. z całym swym światłem dopomagał kochanemu naszemu Piusowi IX. w niezmordowanéj jego około dobra naszego pracy. On jeden o nas myśli, on jeden o nas cierpi, i z wrogami naszymi o nas bój stacza. Niech mu to Bóg miłosierny odpłaci. — Cholera w Rzymie wciąż trwa, chociaż w Albano, gdzie daleko gorzéj się srożyła zupełnie i oddawna ustała. Przytym wiele jest w Rzymie chorób, mianowicie febry silnie panują, które tu, mianowicie na jesień, są bardzo niebezpieczne.

Allokucyji z konsystorza z dnia 20 t. m. wam nie posłałem, bo dotąd wydrukowaną nie została, przynajmniéj dla powszechności. Wiadomo jest tylko, iż Ojciec św. z wielką siłą wystąpił przeciw zaborowi dóbr kościelnych we Włoszech; i zaprotestował przeciw kłamliwym podaniom zawartym w pewnéj broszurze tyczącéj się cesarza Maxymilijana, wyszłéj w Paryżu. Protestacyje przeciw zaborowi dóbr kościelnych wraz z przypomnieniem kar kościelnych, którym podlega, ktobądź do téj niegodziwości rękę przyłoży, były w oficyjalnym dzienniku rzymskim wzmiankowane. Podobnie ogromnie się niemi p. Ratazzi przestraszył, gdyż właśnie przedsiębrał zaręczyć niektórym bogatym wiernym, że mogą dobra kościelne nabywać, gdyż nabywców nigdy Rzym nie dotknie. Tymczasem stało się inaczéj.

(Kor.) **Z Gniezna** dnia 22 września.

Najprzewielebniejszy Arcypastérz ukończywszy w przeszłą niedzielę wizytacyją pasterską kościołów parafijalnych miasta Gniezna, korzystał z kilku dni, które jeszcze w grodzie naszym, u grobu św. Wojciecha spędzić mu wypadło, aby zajrzeć w drobniejsze szczegóły życia naszego kościelnego, aby przekonać się, jakie niedostatki usunąć, jakie zdrożności poprawićby należało, i podać zarazem lekarstwo ku zaradzeniu złemu. W tym celu codziennie widywaliśmy go czyniącego w godzinach poobiednich małe wycieczki z swego pałacu. Pierwszym celem takiéj wycieczki było seminaryjum duchowne, *pupilla oculorum ejus*. Przyjęty na samym wstępie przez regensa, ks. biskupa nominata Cybichowskiego, ks. repetenta Kozłowskiego i ks. Ziółkowskiego, prokuratora seminaryjum, jako też zgromadzonych już po wakacyjach kilku kleryków, zwiedził całe seminaryjum od dołu do góry, zrewidował dokładnie śpiżarnię, obejrzał potym salę jadalną, kuchnię, wszystkie pokoje mieszkalne, kaplicę wraz z zakrystyją, gdzie kazał sobie wyłożyć wszystkie aparaty i bieliznę kościelną; udał się potym do obór, chlewów i innych budynków gospodarczych, nareszcie obejrzał także ogrody i łąki przyległe: wszędzie wydając odpowiednie rozporządzenia, co należy zmienić, co usunąć, co sprawić. Wizytacyją tę zakończyła przydłuższa konferencyja z kolegijum seminaryjskim w mieszkaniu regensa.

Wracając z seminaryjum do siebie, wstąpił po drodze do p. Ćwiklińskiego, kantora katedralnego, ciężką chorobą, podobno tyfusem, od kilkunastu dni złożonego, i jego i strapioną rodzinę jego ojcowskiemi słowy pocieszył.

Nazajutrz we wtorek, udał się w towarzystwie ks. kanonika Kraus, proboszcza parafiji tumskiéj, ks. oficyjała Dorszewskiego, ks. Ołyńskiego, proboszcza św. Trójcy, i swego kapelana, na cmentarz św. Krzyża, wspólny wszystkim parafijom gnieźnieńskim, leżący za miastem bardzo malowniczo na wzgórzu, z dwóch stron wodami jeziora oblanym. Deszcz padał do południa rzęsisty, a wskutek tego miejscami na drodze gliniastéj błoto powstało niemałe, a wszędzie, mianowicie na cmentarzu, mokro było bardzo. Nie dał się tym jednakże Najprzewielebniejszy Arcypastérz odstraszyć od raz powziętego zamiaru, ale owszem pieszo puścił się do dosyć odległego cmentarza, i całą rozległą przestrzeń jego obszedł naokoło, czyniąc wśród tego uwagi swoje co do stanu cmentarza nie bardzo pocieszającego, i dając polecenia, jakby w najlepszy i najprzyzwojitszy sposób ogrodzić go i uporządkować. Nareszcie wstąpił do pięknego, schludnego kościołka św. Krzyża, w środku cmentarza na wzgórzu nie wiele lat temu, li tylko ze składek pobożnych zbudowanego za staraniem kilku gorliwych parafijan, na miejscu dawnego kościołka drewnianego już podupadłego. Pomodliwszy się dosyć długo, zapewne za spokój dusz wiecznych, których ciała spoczywają na tym cmentarzu, obejrzawszy potym szczegółowo kościołek cały i pochwaliwszy piękny porządek, jaki w nim zastał, wrócił znów pieszo do siebie.

W środę, dnia następnego, zaszczycił obecnością swoją Towarzystwo św. Wincentego a Paulo, które dnia tego na nadzwyczajną konferencyją się zgromadziło w lokalu szkółki tumskiéj w kolegijacie. Całe niemal grono Prześwietnéj Kapituły było także obecne, jako też kilku księży z niższego kleru, jako członkowie honorowi. Najprzewielebniejszy Arcypasterz wysłuchał tamże sprawozdania z rocznéj czynności Towarzystwa, brał potym udział w zwykłych obradach konferencyji, poczym przemówił do zgromadzonych członków, zagrzewając ich do gorliwéj pracy w duchu swego świętego Założyciela, który przedewszystkim zbawienie dusz ludzkich mając na celu, udzielanie jałmużny i inne miłosierne uczynki główne, jako środki ku temu celowi uważać każe; i polecając im, aby się starali grono swoje z każdym rokiem powiększać, i coraz więcéj pracowników pozyskiwać do tak zbawiennego dzieła, które Pan Bóg niewątpliwie błogosławieństwem swojim obficie zawsze wynagradza. Udzieliwszy w końcu obecnym pasterskiego swego błogosławieństwa, opuścił miejsce zebrania, aby w towarzystwie tych samych co wczoraj osób, udać się na cmentarz św. Piotra i Pawła, leżący za miastem nad drogą do Kłecka wiodącą. Cmentarz ten należy wyłącznie do parafiji św. Trójcy. Z wielką pociechą serca Najprzewielebniejszy Arcypasterz oglądał roboty dosyć dalekó już posunięte około obmurowania cmentarza, świadczące o godnéj uznania staranności o to miejsce święte, proboszcza miejscowego, ks. Ołyńskiego, który zabiegami swemi tyle na parafijanach i innych dobrodziejach wymógł, że ze składek grosza, materyjałów i pracy ręcznéj, już na większéj połowie bardzo obszernego cmentarza częścią mur kamienny zdołał wystawić, częścią fundamenta pod niego przygotować; za co mu też Najprzewielebniejszy Arcypastérz zasłużonéj nie szczędził pochwały. Obejrzawszy potym resztę cmentarza podał mu niektóre wskazówki, jak daléj cmentarz urządzić, aby należyty na nim porządek był zachowany, mianowicie też, gdzie umieścić i jak oddzielić wyraźnie miejsce dla dzieci niechrzconych, samobójców itp. Zakończył zaś wizytacyją tę, jak dnia wczorajszego, wstąpieniem do kościoła św. Piotra i Pawła, stojącego w środku cmentarza. Kościół ten niegdyś parafijalny, jako ostatni ślad dawnéj swéj godności zachował jeszcze w swych murach chrzcielnicę; zresztą czysty, starannie utrzymywany, miłe na wstępujących do niego czynił wrażenie. Najprzewielebniejszy Arcypastérz pomodliwszy się nieco, puścił się po przykréj i stroméj drodze z powrotem ku domowi. Nade drogą siedziała staruszka, żebraczka, tak słaba, iż chcąc za zbliżeniem się Najprzewielebniejszego Arcypasterza podnieść się, zaledwo na nogach utrzymać się zdołała. Nie nowina to wprawdzie w Gnieźnie, widzieć podobne istoty do miłosierdzia ludzkiego apelujące; owszem żebractwo w naszym mieście jest prawdziwą plagą, na którą oddawna napróżno lekarstwa się szuka. Postać jednakże owéj staruszki tak widocznie rzetelną jéj potrzebę przedstawiała, iż Najprzewielebniejszy Arcypasterz bez wahania zbliżył się do niéj, i podał jéj jałmużnę. Odchodząc dopiero dowiedział się ze zgrozą od otaczających go osób, iż żebraczka ta ma syna, który posiada dość znaczny majątek, ale tak przytym jest nikczemnym, iż własnéj matce przytułku nawet w swym domu nie daje, ani łyżki strawy nie poda, ale pozwala, aby u obcych ludzi litości dla siebie żebrała. Najprzewielebniejszy Arcypasterz do żywego dotknięty taką zbrodnią o pomstę do nieba wołającą, nieomieszkał polecić proboszczowi, ażeby wszelkich dołożył starań, by zgorszenie to z parafiji usunąć, a syna do wypełnienia tak świętego obowiązku względem matki nakłonić.

W tych dniach Najprzewielebniejszy Arcypasterz odebrawszy z Rzymu Brewija apostolskie, nadające na jego przedstawienie obydwom oficyjałom, gnieźnieńskiemu i poznańskiemu,

nadto ks. prałatowi Brzezińskiemu w Poznaniu, tytuł zaszczytny prałatów domowych Ojca św., dygnitarzom zaś obu Prześwietnych kapituł, tj. dziekanowi i proszczowi, przywiléj in perpetuum używania mitry, wręczył je niebawem komu należało. Prześwietna Kapituła gnieźnieńska, uszczęśliwiona niezmiernie tak hojnie zlanemi na nię zaszczytami, dała wyraz uczuciom wdzięczności swojéj i szczerego ku Najprzewielebniejszemu Arcypasterzzwi przywiązania, przez usta ks. infułata Zienkiewicza, proboszcza kapituły, który przy okazyji obiadu, danego przez ks. prałata i oficyjała Dorszewskiego, na cześć Najprzewielebniejszego Arcypasterza, wniósł toast na jego zdrowie.

Najprzewielebniejszy Arcypasterz na serdeczną przemowę krótkiemi odpowiedział słowy, skromnie pochwały odebrane odnosząc do Tego, któremu wyłącznie cześć i chwała wszelka się należy, a dla siebie przyjmując jedynie wynurzenie uczuć miłości i przywiązania, za które obecnym czułe złożył dzięki.

Działo się to w czwartek. Nazajutrz znów dom sierót i ochronka, zostające pod zarządem Sióstr Miłosierdzia, miały zaszczyt i szczęście odwiedzin Najprzewielebniejszego Arcypasterza. W tamtym jedna z dziewcząteк domowych pięknym wierszykiem powitała dostojnego gościa, który potym szczegółowo przeglądał wszystkie robótki dzieci, pochwalił ich pilność, a przełożonéj uwagę zwrócił na to, aby nie zaniedbywano także przyuczać ich do wszelkich robót, jakich w gospodarstwie domowym od sług się wymaga. W ochronce łączącéj się z tamtym domem przez ogród dosyć obszerny, kazał dziatkom zgromadzonym przepowiedzieć pacierz cały, wypytał się o ich postępki, powiedział im małą nauczkę, a wreszcie, aby im sprawić uciechę, i dać zrozumiały dla nich dowód swojéj ku nim przychylności, złożył na ręce przełożonéj kilka złotych, z poleceniem, aby je za to owocem poczęstowała.

Wracając stamtąd do siebie najprostszą choć przykrą drogą przez kamienne schody, prowadzące na górę Lecha, skorzystał z téj sposobności, aby spełnić nowy uczynek miłosierny, i wstąpił do ks. Stroessel, który od kilku dni ciężko zachorował; pocieszył go i pokrzepił prawdziwie apostolskiemi słowy.

W sobotę zakończył swą działalność w Gnieźnie wyświęceniem na dyjakonów w kaplicy swéj prywatnéj, dwóch alumnów seminaryjum gnieźnieńskiego, Kazimierza Szołdrskiego, Dra teologiji, i Paulina Wojciechowskiego, licencyjata św. teologiji, tamtego w Rzymie, tego w Monasterze promowanego. Poczym niebawem około godziny 9téj z rana opuścił nas, aby po blizko 3 tygodniowéj nieobecności powrócić znów do poznańskiéj swéj rezydencyji.

Oprócz téj zewnętrznéj czynności, jaką Najprzewielebniejszy Arcypasterz podczas pobytu swego u nas rozwijał, zajmował się jeszcze żywo moralnym stanem katolickiéj naszéj ludności. Przez bliższe zetknięcie się z nią poznawszy lepiéj ujemne jéj strony, a mianowicie uderzony niezwykłym rozwojem żebractwa w naszym mieście, obmyślał wraz z członkami Prześwietnéj Kapituły środki zaradcze, któreby gruntowną i trwałą stósunków tutejszych sprowadzić mogły poprawę. I miejmy nadzieję, że zbawiennym tym zamiarom i pracom Najprzewielebniejszego Arcypasterza, Pan Bóg błogosławieństwa swego nie odmówi, i że wkrótce ujrzymy ludność naszą odradzającą się na duchu, chętną do pracy, skrzętną, dzielną, bogobojną, jaką być powinna w mieście, tak obfitym w święte pamiątki, tak bogatym w pracowników Pańskich.

* (Kor.) **Gniezno** 24 września.

Najprzewielebniejszy Arcypasterz opuścił miasto nasze w sobotę dnia 21 b. m. Przed wyjazdem swojim zwiedził jeszcze kościoły św. Krzyża i śś. Apostołów Piotra i Pawła, pierwszy we wtorek, drugi zaś nazajutrz w środę. Oba te kościoły zostają pod nadzorem proboszcza przy kościele farnym św. Trójcy; przy obu są cmentarze, dość obszerne, ale bardzo zaniedbane. Cmentarz przy kościele św. Piotra, należący do parafiji farnéj, został w tym roku częściowo murem opasany; cmentarz zaś przy kościele św. Krzyża, na którym wszystkie parafije gnieźnieńskie oprócz tumskiéj, która wcale cmentarza nie posiada, każda na swojéj części, umarłych swojich grzebią, jest bez wszelkiego ogrodzenia. Ks. Arcybiskup już przy wizytacyji pojedyńczych kościołów naszych parafijalnych polecił był odnośnym księżom proboszczom, by wspólnemi siłami siłami się o ogrodzenie owego cmentarza. Życzenie to objawił jeszcze ponownie proboszczowi farnemu, przy wizytacyji samegoż cmentarza. Tak tedy, dzięki troskliwości i bacznéj uwadze Najprzewielebniejszego Arcypasterza na wszystko, co się tyczy ładu i porządku tak w samych kościołach, jako i w zewnętrznym ich otoczeniu, spodziewać się należy, że cmentarze nasze niebawem lepiéj i porządniéj będą wyglądać niż dotąd. Zanim to jednakże nastąpi, będą wprzód niezawodnie korowody z tutejszą gminą protestancką. Przed laty, kiedy jeszcze lutrzy tutejsi ani kościoła, ani cmentarza swego nie mieli, odstąpiono im z naszéj strony do odprawiania nabożeństwa kościołek św. Jana na przedmieściu Grzybowie, a do grzebania umarłych bardzo znaczną, i to najpiękniejszą część cmentarza przy kościele świętokrzyskim. Za ustępstwo to, o ile mi wiadomo, żadnego z naszéj strony wynagrodzenia nie żądano. Stało się to jedynie skutkiem właściwéj nam gościnności i jakiéjś niewczesnéj tolerancyji. Od czasu jak gmina protestancka swój własny kościół i osobny swój cmentarz posiada, zrzekła się wszelkich wprawdzie pretensyji do kościołka św. Jana, lecz co do cmentarza, to ustąpiony sobie przez grzeczność spory kawał ziemi za swoję własność uważają, i choć sami swojich umarłych już od wielu lat tamże nie chowają, katolikom jednakże ani piędzi ziemi na tym miejscu zająć nie dozwalają, a trawę na téj części cmentarza obficie rosnącą każdorazowy pastor protestancki na swoję korzyść wydzierżawia. Z naszéj strony nikt się téż dotąd o to nie starał, żeby się ostatecznie przekonać, komu wedle prawa znaczny ten kawał ziemi się przynależy, czy rzeczywiście straciliśmy prawo do tego miejsca, czy téż gmina protestancka, nadużywszy tolerancyji i gościnności naszéj, miejsce to na pewien czas sobie użyczone, nie słusznie za własność swoję poczytuje. Wszyscy utrzymują, że nie im, lecz nam się to miejsce słusznie przynależy, lecz żaden z odnośnych dozorów kościelnych nie stara się dotąd, by miejsce to na potrzeby swego i kościoła i parafiji zużytkować; pomimo, że nieomal wszystkie 3 parafije katolickie na szczupłość swych cmentarzy słusznie się uskarżają.

Otóż i w téj sprawie polecił ks. Arcypasterz proboszczom katolickim, by porozumiawszy się z sobą, spór ten o miejsce z gminą protestancką bądź poufnie, bądź téż wreszcie drogą procesu ostatecznie w jak najkrótszym czasie załatwili.

Nazajutrz po wyjeździe ks. Arcybiskupa, w niedzielę dnia 22 b. m. umarł po krótkiéj, bo 5 dni tylko trwającéj chorobie *ks. Józef Stroessel*, najstarszy wiekiem i urzędem wikaryjusz przy kościele katedralnym i rzeczywisty proboszcz parafiji tumskiéj, (nominalnym proboszczem jest ks. kanonik Kraus). Umarł licząc lat 52, na tyfus, spotęgowany czarnemi krostami, (tak zwane pytocie) i zapalenie rurek oddechowych. Ze względu na zaraźliwość choroby jaka go o śmierć przyprawiła, pochowany został zaraz nazajutrz tj. wczoraj dnia 23 b. m. Dziś odprawiło się zań nabożeństwo w kościele katedralnym. Pogrzeb, Mszę św. i kondukt odprawił ks. prałat infułat Zienkiewicz. Dziwna rzecz, że w ten sam dzień przed dwoma laty umarł był poprzednik ks. Stroessla na tymże samym urzędzie, śp. ks. Wawrzyniec Ławniczak.

Śp. Józef Stroessel był rodem z Gdańska, gdzie matka jego dotąd jeszcze przy życiu zostaje, wspierana przez nieboszczyka aż do jego śmierci.

Był to człowiek cichy i spokojny. Lubił samotność. Prawie nikomu się nie udzielał. Wezwany jednakże w razie potrzeby przez którego z miejscowych proboszczy, chętnie im zawsze pospieszał do pomocy. Własne swoje obowiązki w kościele katedralnym z rzadką wypełniał skrupulatnością. Szczególniejsze miał zamiłowanie w muzyce i śpiewie kościelnym. Formalne studyja czynił nad tym umiłowanym przez siebie przedmiotem. Obok dokładnéj znajomości teoryji śpiewu kościelnego, odznaczał się także niemniéj pięknym wykonaniem wszelkich kompozycyj na polu śpiewu i muzyki kościelnéj, lubo w ostatnich kilku latach głos nieco ochrypły nie mało mu przeszkadzał w pięknym oddaniu nazewnątrz tego, czym dusza jego na wskroś była przejętą. Requiescat in pace! —

△ (Kor.) **Z dyjecezyji Przemyślskiéj** 26 września.

Ze zazdrością i upokorzeniem spogląda wielu z nas na dyjecezyje wasze, w których pod przewodem najczcigodniejszego Arcypasterza odbywają się z pożytkiem dla życia duchownego rekollekcyje, zgromadzenia dziekanów i kongregacyje dekanalne. U nas o tym wszystkim ani śladu, a pokarm duchowny wielce niedostatecznie i tylko na papierze podawany, słabe wzmocnić, upadłe dźwignąć niezdolny, przechodzi, z doświadczenia to mówię, z rąk do rąk, lecz nie wnika do duszy i pozostaje bez jakiéjbądź korzyści. Tymczasem piętrzy się powódź drapieżnego liberalizmu i zalać nas grozi. Konkordat ma być obalony, cywilne małżeństwa zaprowadzone, różnica wyznania przestać być przeszkodą do małżeństwa. Katolicy powinni łączyć się małżeństwem ze Żydami kwoli przyspieszenia racyjonalnego pogaństwa. W obec

tyle groźnego położenia zbierają się pasterze z całéj monarchiji do Wiednia na narady, i dobrze czynią, a my się modlimy, aby Bóg ich staraniom błogosławił; lecz sądzę, że i w niższym duchowieństwie spotęgować należy życie kościelne i gorliwość, a przez nie obudzić lud katolicki ze snu i wezwać: *resistite fortes in fide*. To wszelako przenigdy martwe pismo, lecz tylko żywe słowo zdziałać potrafi. Wszystkie ze serc Kościół gorąco miłujących słowa były dotąd w téj mierze naderemne, już naprózno powtarzać sprzykrzyło się; zadziwiać wszakże musi, czemu u nas duchowieństwo samopas puszczone nigdy żadnego dla duszy posiłku, żadnego do wytrwałości, tyle dla kapłanów trudnéj, bodźca, żadnéj w ciężkich nieraz pociechy, żadnéj do nieodłącznéj od życia kapłańskiego z przeróżnemi pokusami walki, częstokroć zbyt ciężkiéj, nie odbiera pomocy. Azaliż zapas ze seminaryji wyniesiony, na cały następny wystarczyć musi żywot? Pocóż Apostół św. do tych, co pośród prześladowań krwawych opowiadając ewangieliję, śmierć za Chrystusa sobie poczytywali za zysk woła: *Renovamini spiritu mentis vestrae*. Azaliż nam jednym, wśród społeczeństwa do najrozmajitszych, a między niemi bezbożnych, Kościołowi wrogich celów kojarzącego się, żadnéj nie potrzeba łączności? Czemuż, jak świadczy św. Cypryjan, biskupi rozproszonych po parafijach kapłanów, wspólnie z tymi, co pod ich pracowali oczami gromadzili, aby się umacniali przeciwko pokusom i prześladowaniom, przeciwko nieprzyjaciołom wiary i niebezpieczeństwom ich otaczającym? aby się z niemi o potrzebach kościołów naradzić, zdania wysłuchać, wątpliwościom zaradzić? aby następnie duch Arcypasterza wszystkich ożywiał i całą rządził owczarnią. Ażaliż tak jesteśmy potężnymi, że się snadno obejść możemy bez wszystkich środków, do których w pierwszych gorącéj wiary i nieograniczonego poświęcenia wiekach uciekano się, i obecnie, gdziekolwiek Kościół od więzów politycznych wolny, uciekają się? Nie będę dotykał ran naszych, bo z nich nie sama krew, lecz także cuchnąca ropa wysączyćby się mogła, a jedynię nadmienię, o czym nikt jeszcze nie wspomniał: Taktyką liberałów rozdzielać między biskupami a duchowieństwem niższym, brać ostatnie w obronę przeciw pierwszym, rozprawiać o ucisku i uciskanych, o zbytkach i niedostatku. Zasiew ten, jeżeli najwidoczniejsze nie mylą mnie oznaki, nie pada na rolą całkiem nieurodzajną. Czas przeto z każdego względu niezmiernie nagli. Dixi et salvavi animam meam. —

* (Kor.) **Z dyjecezyji Przemyślskiéj.**

(Ciąg dalszy.)

Wspomnienia z pielgrzymki do Rzymu.

Nie mogę tu zamilczeć żalu, który miałem do kilku księży francuzkich, którzy niespokojnym zachowaniem się nie tylko mnie, ale i obok stojącym psuli osobliwszy nastrój duszy i głębokie uczucie nabożne, które na widok pobożnego Ojca św. ogarnąć musiało każdego. Wprawdzieć swywolnicy owi pragnęli siłą zdobyć sobie miejsce, z któregoby mogli widzieć Ojca św., i dla tego wzniecali nieustanny szmer i protestacyje sąsiadów swojich, ale mimo chwalebnego celu, nie można im przebaczyć tego natręctwa i miotania się, które w obec Mszy św. w każdym człowieku zganić należy. — Po ewangieliji miał jeden z papiezkich kaznodzieji z zakonu św. Dominika kazanie po łacinie, w presbyteryjum. Nic z téj mowy dosłyszeć nie mogłem. Po kazaniu zaśpiewał dyjakon *Confiteor*, a Ojciec św. podniesionym głosem udzielił odpust zgromadzonym. Na końcu dał po Mszy św. benedykcyją, i tą samą drogą, którą przyszedł, oddalił się z kaplicy. Wracając do domu spostrzegłem już wielkie gromady księży, bądź same, bądź ze swymi biskupami po mieście chodzące, wkrótce zaś dowiedziałem się, że przeciędowo codziennie przybywa do Rzymu po 500 osób, z których większą część stanowią księża. A kiedy w uroczystość Bożego Ciała zobaczyłem ciągnący w procesyji chwalebny poczet biskupów, którego końca trudno mi było dojrzeć, pomyślałem w uniesieniu duchownym: *Surge, illuminare nova Jerusalem, quia gloria Domini super te orta est.* Niesiony na tronie Ojciec św., to słońce katolickiego świata, w najpoboźniejszym skupieniu trzymał odwieczne Słońce sprawiedliwości, które oświeca każdego człowieka na ten świat przychodzącego; wielbił i przepraszał światłość, któréj nowożytne ciemności nie tylko ogarnąć, ale ścierpieć nie mogą, adorował Baranka rozciągającego ramiona swe do niewiernych, któremu niebiosa hołd oddają, a zaślepieni ludzie bluźnią mu, krzyżując go na nowo; trzymał źródło żywota i jedyny zdrój pociechy, którą na téj Golgocie watykańskiéj z niego jedynie czerpie i odnawia młodość swoję, i zdawało mi się, że słyszę śpiewających Aniołów: *Surge, illuminare Roma, quia venit lumen Tuum.* Powstań świecie strupieszały, gorączką pychy, fałszu, bezeceństwa i zbrodni miotany, powstań i przybieź tutaj, a oświeci cię Chrystus! — Ilekroć tylko zdarzała mi się sposobność widzenia Ojca św., starałem się z niéj korzystać, aby swobodą, która z Jego oblicza jaśnieje, ducha pokrzepić i ubłogosławić. Zresztą cóż może być nawet dla obojętnego widza bardziéj interesownym, jak widok człowieka, który wpośród najwyższéj czci i hołdów na ziemi, otoczony blaskiem niewidzianym, dzierżący berło duchownéj władzy na miejscu Boga-człowieka, przedstawia się jak cichy i pokornego serca, jak pokorny i ubogi, którego nie tylko nie upaja ta wielmożność, ten majestat, ale nawet jednym promykiem jego spokoju nie zamąci, prostoty serdecznéj nie skrzywi, nabożnego a prostego ułożenia nie zmieni. Kiedy w dniu kanonizacyji wnoszono Ojca św. na tronie do bazyliki, a kilkakroć stotysięcy ludzi padało przed nim na kolana, i przeszło 500 biskupów i prałatów postępowało przed tronem jego, kiedy wszystkie dzwony Rzymu i działa brzmiały, On najdobrotliwszym wejrzeniem wodził po tym morzu chylących się głów ludzkich, a błogosławiąc po obu stronach zdawał się mówić: „Poselstwo sprawuję od Boga miłosierdzia, prawdy, pokoju i miłości, błogosławię Was nie ja ale Ten, którego miejsce zastępuję, jam Ojciec Wasz i sługa Wasz. Nie wynoszę się z téj czci, bo Temu się należy ona, który mię tą władzą odział.“ Gdy orszak cały wstąpił do świątyni, chór nad wielkiemi drzwijami zaśpiewał antyfonę, a potym muzyka grała na dętych instrumentach symfoniją tak rzewną, iż zdawało mi się, że to na pożegnanie z Ojcem św. Może w téj chwili spojrzał ku owéj kaplicy, gdzie spoczywają zwłoki poprzednika Jego, skąd dopóty nie będą przeniesione do grobo-

Do tego numeru Dodatek. Nr. 22.